

Péter László: Népköltészet és irodalom

**Tiszatáj Könyvek
Szeged, 2006
216 oldal, 1950 Ft**

Válogatott írásainak megjelentetésével köszönti jeles szerzőjét, Szegednek hosszú évek óta mindenest, Péter László irodalomtörténész professzort 80. születésnapján a kiváló szegedi folyóirat, a Tiszatáj. A tanulmánykötetbe válogatott írások, tanulmányok és könyvkritikák időrendi sorrendben követik egymást. Helyi folyóiratokban, regionális és országos periodikákban jelentek meg, jelezvén azt, hogy írójuk érzékeny mind a helyi, mind a kistáji, mind pedig az országos, a nemzeti gondok, problémák, kérdések iránt. Szerzőjüket a széles körű érdeklődés, nagy lexikális tudás és olvasottság jellemzi. Nyitottság a problémák iránt, összefüggések felismerése, kritikus hangvétel, az irodalom és a népköltészet, a magas és a népműveltség összefüggéseinek keresése.

Péter László a társadalmi valóság problémái iránt mindig érzékeny volt, aggódott a műveltség állapotáért és jövőjéért. A közzétett tanulmányok szerint közelebbről a költészet, az egyén és a közösség, az egyéni és közösségi teremtés, alkotás összefüggései foglalkoztatták a népkultúrában.

Naprakésznek látjuk mind az irodalomban, mind a folklorisztikában. Gondos és pontos filológus. Emögött az igényesség, a gondolatok pontossága, tisztasága, egyenessége, azaz az önmagával szembeni igényesség fogalmazódik meg. A népkultúra Péter László számára a kultúra egyik megnyilvánulási formája; elemi, közösségi és általános. Az irodalomban ezért lehetett az új magyar irodalmi lexikon főszerkesztője, a folklorisztikában azonban ilyen szervező szerep nem jutott neki. Kár. Mert nagy olvasottsága alapján kiváló áttekintő, összefüggéseket felismerő, szintetizáló és érzékeny elme. Jól látja és érzi a kortárs kutatók és kutatás legfontosabb kérdésvetéseit. S ezeket tudománytörténeti összefüggésükben jól tudja ismertetni. Szakértelme, felkészültsége is megvan hozzá. 1947-ben néprajz melléktárgyból is doktori szigorlatot tett. Az évtizedek során több alkalommal tanított folklorisztikát a Néprajzi Intézetben. Sőt, Baróti Dezső rektor 1957. március 10-i keltezésű 99/77/1957. R. sz. irattal március 31-i hatállyal „önálló tudományos kutatói” státusban a néprajzi tanszékhez osztotta be. Két nap múlva, március 12-én letartóztatták. Július 31-ével a néprajzi tanszékről bocsátották el.

Igazi pedagógus. A katedrán eltöltött hosszú évek helyett írásaival oktatott és nevelt. Sok minden mellett máig Kálmány Lajos folklorisztikai munkásságának is legjobb szakértője. Az elmúlt években ezt tanította a néprajz szakon.

Péter László a műveltséget összefüggéseiben, egészében és összetevőinek sajátságosságában láttatja. Ez adja a kötet szerkezetét is: alapok, művek, motívumok fejezeteibe rendezte az írásokat. A kiinduló alap pedig a magyarságtudomány, a hungarológia. Amely az 1940-es évek sorsdöntő nagy eseményeinek hatására szép jövő elé nézett. Nagy szükség is lett volna rá, de a szocializmus totális szellemi diktatúrája alatt inkább elsovasztották. Ma sem kapja meg a szükséges figyelmet és támogatást, pedig gondjaink nem kisebbedtek és kevesbedtek az 1940-es évek óta.

Az alapvető összefüggések közül a folklórisztika egyik alapkérdéséről, az alkotó egyén és a közösség kapcsolatáról tesz máig helytálló megállapításokat. (*Egyéniség a népkultúrában*) A szociális kérdések, a társadalmi valóság iránti érzékenység alapján mond véleményt a népkultúrához való viszonyulás kettős arcáról: a *völkisch* és *populaire* megítélésről, magát egyértelműen az utóbbi megközelítéshez sorolja. Az 1940-es évek végén ez a kérdés erősen foglalkoztatta. (Egy másik, hosszú, akkoriban írt, de csak a közelmúltban megjelent írásában még nagyobb terjedelmet szentelt neki.) A néprajzot *társadalomtudománynak* minősítette. Ez még napjainkban is vitatéma. A mai hivatalos diszciplináris besorolás szerint a néprajz történeti, s nem társadalomtudomány. Nem tagadva a szaktudomány erős történettudományi vonatkozásait, én Péter Lászlóval értek egyet. (*Mai magyar népismeret, Népszemléletünk kettős arca, Mi a „népkultúra”*)

Péter László nagy biztonsággal mozog a költészeti motívumok világában, a népköltészet és az irodalom, de a filmművészet, a népzene, s a zeneirodalom világában is. Kiváló filológus. Aktuális kérdések foglalkoztatják. (*A folklórizáció kérdéséhez, A folklórizmus kérdéséhez*) Állást foglal a népköltészet-kutatás időszerű kérdéseiben. Biztos elméleti érveléssel vitatkozik még a legnagyobb nevekkel is, mint például Bartók Béla álláspontjával. Észreveszi, jelzi, de egyúttal vissza is utasítja a politika visszahatását a folklórisztikára: a sztálini személyi kultusz utáni évek következményeként tagadták az egyéniség szerepét a kultúra formálásában. (*A népköltészet időszerű kérdései*) Még ha a hruscsovi enyhülés idején (1965) is írta, nem kis bátorságra vall, hogy szovjet marxista szerző elméleti megállapításaival vitázik az Ethnographia hasábjain. (*A népköltészet változatokban él*)

Egy tudóst jellemezhet az is, hogy kiknek írásait ismerteti, kiket ismer el, kikkel van vitája, s hogyan. Péter László nagy olvasottsága, érzékeny szemlélete alapján kizárólag kritikusan ír a választott munkákról, véleményt nyilvánít: bírál, dicsér. Látszik, otthonosan mozog ő is a témában, filológiai igényessége pedig a legkisebb hibát is szóvá teszi. Könyvismertetései is kész tanulmányok.

A recenzeált szerzők: Györffy István, Gunda Béla, Kerényi György, Kallós Zoltán és Szabó T. Attila, Vargyas Lajos, valamint a vajdasági magyar kutatók: Matijevics Lajos, Bori Imre, Burány Béla, Bodor Anikó, Tóth Ferenc, Tripolszky Géza, Penavin Olga és mások – folklóristák és irodalomtörténészek. Beszédés névsor.

Györffy István nagyhatású művénél (*Nagykunsági krónika*) a választott új megoldásokkal magyarázza a sikert: tartalmilag érdekes történeti forrásokat olvasmányos, irodalmi formában beszéli el. Nem tartja szerencsésnek, hogy az új kiadáshoz Vargyas Lajos írta az utószót, nem is ért egyet megállapításaival, hiszen azt jobban megtette volna a *Három föld* tudósa, a Péter László által nagyra becsült Szűcs Sándor. Vargyas Lajosról kü-

lönben a ballada és a népzene kutatása kapcsán nagyon elismerően szól: újjító kedvű, vállalkozó és vitát indító kiváló tudósnak tartja. Kiemeli, hogy Vargyas írta az első valóság-hű népzenei falumonográfiát, s jelentős a verstana az irodalomban és a zenetudományban is járatos tudósnak. A *magyar népballada és Európa* című kötetét a magyar balladakutatás legjelentősebb, kikerülhetetlen művének tartja. S Péter László minősítései mindig megalapozottak. A szegedi egyetemen habilitált Gunda Béla *Ethnographica Carpathica* című könyvéről kiemeli, hogy „a dunai népek sorsközösségének, politikai egymásraultaltságának megteremti néprajzi alapvetését”. Mindez jelzi, hogy az olvasottakat egy más dimenzióba helyezve látja aktualitását. Az még ma is. Az állásfoglalásaiban, összehasonlításaiban óvatosságnak jellemzett Gunda Béla kiterjedt terepmunkájának, szakirodalmi tájékozottságának általános elismerése mellett kritizálja szerkesztési módszerét, helyenkénti modorosságát, magyartalanságát, s felrója filológiai pontatlanságait is. Az általános elismerés hangján szólt azonban Kerényi György könyvéről (*Szentirmay Elemér és a magyar népzene*), amely a zenei folklorizációs folyamat nagyszerű bemutatása. De nála is bírálja a szerkesztési és szerkesztői hibákat. Nagyon jól észrevette a magyar népköltészet egyetemi jegyzetének egyenetlenségeit, amelyek az egyes fejezeteket író szerzők (Voigt Vilmos, Dömötör Tekla, Katona Imre és mások) eltérő szemléletéből, egyes tudományos kérdések eltérő megítéléséből (pl. a magyar ősköltészet) fakadtak. Vajon nem kellett volna-e megszívlelni Péter László kritikai észrevételeit az azóta immár kétszer, s bővített kiadásban is megjelentetett egyetemi jegyzetnél? Őszinte örömmel és elismeréssel írt Kallós Zoltán *Balladák könyvéről*. A gyűjtemény fontosságát felismerte, de a magyar balladakutatás irodalmának alapos ismeretében szóvá tette Szabó T. Attila tanulmányának hiányosságait, s a kiadás pontatlanságait. Sokkal kritikusabb az „*Emlékiul hagyom ...*” című antológia ismertetésében. Látszik, Manga Jánosnál és szerkesztő társainál sokkal jobban ismeri nemcsak a paraszti önéletrajzok, önéletrajzok irodalmát, hanem a felmerülő elméleti problémákat is.

Péter László mindvégig segítő figyelemmel követte a vajdasági magyar folkloristák és irodalmárok munkásságát. A gyerekköltészetéről, a pásztordalokról, balladákról és rabénekekről megjelent újvidéki kiadványokat szélesebb tudománytörténeti szemlélettel úgy bírálta, hogy abból a szerzők és szerkesztők tanuljanak. (*Tíz, tíz, tiszta víz, Hallották-e hírért?*) Bár azt írja magáról, hogy nem járatos a zenetudományban, mégis nagy biztonsággal kalauzol Bartók és Kodály zenéjében, a népzene és a műzene kapcsolatainak szövevényei között. (*Zenei textológia*)

A *Motívumok* című részben Eckhardt Sándor jegyzeteihez fűz még számos kiegészítést Bornemissza Péter *Ördögi kísértetek* című könyve kapcsán (*Párhuzamok az ördögi kísértetek néhány motívumához*), az általa mindig elismert Ortutay Gyulát köszönti 60 születésnapján a páva-motívum költészeti – népköltészeti áttekintésével (*Fölszállott a páva*), s tisztázza Móricz Zsigmond: *Barbárok* című művének folklór gyökerét, (világ)irodalmi kapcsolódásait és Szeged környéki vonatkozásait (*Barbárok*). Annyi kritikai észrevételt tehetünk ezzel kapcsolatban, hogy ugyanezt a témát – jöllehet más összefüggésben, de majdnem hasonló alapossággal – egy másik, a folklorizmusról írott tanulmányában is kifejtette. A két írást, még ha távol is kerültek egymástól az antológiában, nem volt szerencsés egy kötetben közzétenni.

E gyűjteményes kötetben közzétett tanulmányokat nyilván nem tudjuk függetlenül szemlélni az életút egészétől. A recenzensnek is óhatatlanul eszébe jutnak értékelő mondatok. Péter László ahhoz a nemzedékhez tartozik, amely számára a két világháború közötti, a trianoni Magyarország fájó, ellentmondásos valóság volt, ám ez a generáció mély magyarságtudással rendelkezett, erős szociális érzékenységgel volt, s életprogramjukat a közösségért való tenni akarás formálta. Ezért is sugalmazta a hazai tudóstársadalom számára a magyarságtudomány kifejlődését. A létező szocializmus embertelen fizikai és szellemi diktatúráját azonban fájdalmas csalódásként élte meg. A szabadság és a tisztesség utáni vágy 1956-ban elemi erővel tört föl a magyar népben. Péter László szerepvállalását a megtorlás éveiben börtönnel is megfizette. Nyitottsága, őszintesége, vitakészsége azonban ekkor is megmaradt. Akkor is, amikor szovjet-orosz szerzők állításaival vitázott szakmai és szaktudományi folyóiratok hasábjain. Irodalmi folyóiratokban, napilapokban megjelent írásai ugyanis a kritikát sosem nélkülözik. Fiatalkori érzékenysége és érdeklődése a helyi, a táji és az országos ügyek iránt, egyszerűen a tudomány, a közélet, a nemzet gondjai iránt, ma sem csökkent. Egy példa csak – saját jövedelméből tett felajánlást egy Bálint Sándor Tudományos Intézet felállítására, mert látja, hogy a hivatalosságok ebben az ügyben csak látszat-tevékenységet folytatnak. Újságcikke visszhang nélkül maradt. A mai közéletben amiről nem beszélünk, az ugye nincs is.

A könyv némelyik írását még huszoneves korában írta. Ez ma szinte hihetetlennek tűnik. S mégis, jó érzéssel ítél, megítél, bírál, megalapozott és magabiztos tudással minősít, kritizál. Tanulmányait ezért forgathatják haszonnal mind az irodalom, mind a folklorisztika művelői, a szépirodalom és a népköltészet iránt érdeklődők egyaránt.

Barna Gábor

